

1944, 12. září. Banská Bystrica. — Nařízení Slovenské národní rady o zřízení Rady na obranu Slovenska.

§ 1.

Slovenská národná rada sa usniesla na tomto nariadení:

1. K organizácii obrany Slovenska brannou mocou a partizánskymi oddielmi na Slovensku zriaďuje sa Rada na obranu Slovenska.¹

2. Rada na obranu Slovenska vykonáva úlohy uvedené v § 12. zákona číslo 131/1936 Sb. z. a n.

§ 2.

1. Predsedom Rady na obranu Slovenska je hlavný veliteľ brannej moci na Slovensku.

2. Členmi rady sú traja príslušníci brannej moci, menovaní hlavným veliteľom brannej moci na Slovensku, dvaja zástupcovia Slovenskej národnej rady a dvaja zástupcovia Hlavného veliteľstva partizánskych oddielov na Slovensku,² menovaní týmto hlavným veliteľstvom.

§ 3.

1. Usnesenia Rady na obranu Slovenska sú záväzné pre všetky vojenské a partizánske veliteľstva a útvary.³

¹ Rada na obranu Slovenska byla zvláštním orgánem, který stál mimo Slovenskou národní radu. Jeho hlavním úkolem mělo být organizování obrany povstaleckého území a koordinování vojenských a partyzánských akcí. Úkoly Rady byly totožné s úkoly Nejvyšší rady obrany státu zřízené zákonem č. 141 Sb. z. a n. z 13. 5. 1936. Paragrafem čís. 12 tohoto zákona, na který se nař. SNR č. 14/1944 odvolává, byly určeny Nejvyšší radě obrany státu tyto povinnosti:

a) pečovat o zajištění obrany státu v době branné pohotovosti státu i mimo ni; zejména usnášet se na přípravě potřebných hospodářských opatření ve výrobě, oběhu a spotřebě statků a na směrnících o přidělování pracovníků v době branné pohotovosti, o finančním hospodaření, o úpravě dopravní sítě, o plánu ochrany proti všemu, co by obranu státu oslabovalo, o plánu ochrany obyvatelstva proti nepřátelským útokům, o výchově v zájmu obrany státu a o podílu jednotlivých odvětví státní správy na provádění těchto směrníc a plánů,

b) jednat o zásadních záležitostech branné moci, které jí ministr národní obrany předloží k prozkoumání ještě před projednáním ve vládě,

c) prozkoumat z hlediska zájmů obrany státu ty návrhy ministerstev, které jí vláda k prozkoumání předloží.

Předsedou Rady na obranu Slovenska byl gen. Golian, členy další tři důstojníci — zástupci armádního velení, dále dva zástupci Slovenské národní rady (Šmidke a Zatko) a jen dva zástupci Hlavního štábu partyzánských oddílů na Slovensku. Většinu ve vedení Rady měla v rukou buržoazie, která se snažila tohoto orgánu zneužít k prosazení svých protilidových koncepcí, zejména k podřízení partyzánských oddílů z Londýna dirigovanému armádnímu velení. Proto se Rada nestala vrcholným orgánem pro organizování jednotné obrany a skončila jako přívěsek velitelství československé armády.

(O ustavení a činnosti Rady viz St. Matoušek, „Slovenské národní orgány“, str. 153 n.)

² Z iniciativy ÚV KSS a moskevského vedení KSČ byl na základě usnesení SNR ze 16. 9. 1944 vytvořen Hlavní štáb partyzánského hnutí na Slovensku (dříve Hlavní štáb partyzánských oddielov na Slovensku), který na rozdíl od Rady na obranu Slovenska představoval pokrokové síly v povstání. Velitelem štábu byl jmenován člen ÚV KSS Karol Šmidke, jeho zástupci byli plk. Branislav Manica a mjr. Vladimír Draxner. Po příchodu skupiny sovětských partyzánů stal se poradcem velitele a později jeho zástupcem plk. Asmolov, který prakticky sám velel štábu. To se projevilo příznivě. Po překonání počátečních nedostatků stal se HŠPH skutečným bojovým centrem ozbrojených sil povstání a od října 1944 plnil funkci stranického vojenského ústředí v povstání.

(O ustavení a činnosti HŠPH viz „Partyzánské hnutí v Československu“, str. 252 n. a 271 n.)

³ Myšlenka koordinovat činnost všech ozbrojených povstaleckých složek k dosažení vítězství nad nepřítelem byla správná. Buržoazii však šlo i o to, aby si podřídila partyzánské oddíly a skupiny a tyto lidové ozbrojené síly postupně omezila na minimum.

O tomto úsilí existuje mnoho dokladů zejména z radiotelegrafické korespondence mezi čs. MNO v Londýně a armádním zpravodajským centrem na Slovensku jak před povstáním, tak i v jeho průběhu. Již 24. srpna 1944 žádal Golian v depeši s ostrou kritikou partyzánů o vydání rozkazu z Moskvy, jímž by byli partyzáni podřízeni tzv. Vojenskému ústředí (AÚD KSS Bratislava, čís. přír. 5155/53 zprávy od Oty.)

Golian znovu žádal Ingra o zásah v téže věci záhy po vypuknutí povstání, 9. září: „Voj. situácia žiada, aby sa partizánske velenie úplne podriadilo Game [tj. veliteľství čs. armády v čele s Golianem — pozn. editorů]. Inak je nebezpečie, že môže dôjsť k tragickým urážkam a nedorozumeniam.“ [Tamtéž, zprávy od Víta.]

Předběžný Ingrův pokyn z 10. 9. 1944 byl velmi lakonický: „Do konečného vyriešenia veliteľského pomeru medzi Vami a vel. partizánov musíte urobiť všetko, aby nedošlo k žiadnym incidentom, vyvolaným zo strany čs. veliteľov a vojenských oddielov.“ [Tamtéž.] Teprve koncem září zaslal Ingr ve funkci Hlavního velitele čs. branné moci podrobné, promyšlené instrukce, směřující k podřízení partyzánského hnutí armádnímu velitelství.

Tyto instrukce oznámené depeší z 29. 9. 1944 znějí:

„1. Na oslobodenom území môžu byť len organizované jednotky pravidelnej čs. armády.

Partizánske skupiny môžu byť podľa dispozícií vojenského veliteľa organizované len pokiaľ, aby byly potom odoslané do akcií alebo vytvorenia či posilenia partizánskeho hnutia za nepriateľskými líniami.

3. Keď sa prenesú vojenské operácie do priestoru pôsobnosti part. oddielov, je treba ponechať v tomto priestore partizánske sväzky až do skončenia vojenských operácií.

4. Činnosť partizánskych oddielov riadi a usmerňuje vojenský veliteľ, ktorý sa stará podľa možnosti i o ich zásobovanie potrebami všetkého druhu.

5. Príslušníkov partizánskych oddielov, pokiaľ podliehajú brannej povinnosti a sú spôsobilí, je treba zaradiť do vojenských jednotiek ihneď, ako ich úkol skončil ako je hore uvedené.

6. Pre usnadnenie velenia rešp. riadenia partizánskych akcií sa doporučuje zriadiť u veliteľstva zvláštne oddelenie, u ktorého sú pridelené tiež styčné orgány väčších partizánskych skupín...“ [Tamtéž, zprávy odeslané Vítovi a Leyovi.]

Podle rozkazu velitele I. ukrajinského frontu maršála Koněva [srv. údaje obsažené v dokumentu čís. 106 — „Rozkaz maršála Koněva“] z října 1944 došlo k těsnější koordinaci činnosti vojenského velitelství a partyzánského štábu. Koněvův rozkaz vycházel z potřeby sjednotit bojové úsilí všech ozbrojených sil povstaleckého Slovenska a stanovil, aby se partyzánské brigády a oddíly na středním Slovensku podřídily veliteli 1. čs. armády gen. Viestovi, při čemž organizačně a politicky zůstávaly pod vedením štábu partyzánského hnutí [srv. archiv Otděla Velikoj otěčestvennoj vojny IML v Moskvě, inv. č. 13403 c.).

Rozhodnutí maršála Koněva nebylo zpočátku pochopeno; věc se stala předmětem jednání mezi Slovenskem (Šmidke, Šverma, Slánský) a Moskvou (Dimitrov, Gottwald) a záhy byla vysvětlena. Níže publikujeme depeše, vztahující se k tomuto problému:

„Dimitrovovi. 10. října 1944.

Prosíme objasnění v této otázce: Pokud na Slovensku jednotlivé partyzánské oddíly působily před povstáním i po povstání individuálně, ukázalo se to škodlivé pro věc. Bylo nutno vytvořit centrální orgán partyzánského hnutí na Slovensku a dosíci koordinace jeho akcí s armádou. Slovenská národní rada vytvořila Hlavní štáb partyzánského hnutí na Slovensku a z té doby se každým dnem zlepšoval poměr mezi partyzány a armádou, což se děje až dosud. Nyní po příchodu generála Viesta jednotlivé osoby jako Jegorov a Asmolov dostávají radiogramy od maršála Koněva, ve kterých se přikazuje partyzánské oddíly podříditi vedení generála Viesta. Tento rozkaz je v rozporu s rozhodnutím Slovenské národní rady a může vést k likvidaci partyzánského štábu, čímž by byla ohrožena docílená koordinace akcí partyzánů a armády. Generál Viest je podřízen londýnské vládě a není podřízen maršálu Koněvovi. Proto myslíme, že může jít toliko o koordinaci akcí mezi partyzány, prvou čsl. armádou a Rudou armádou a to my děláli a budeme dělat. Jakmile armáda bude natolik silná, aby uhájila osvobozené území, tak my posuneme partyzánské oddíly v týl nepříteli. V čele armády i partyzánů stojí Rada obrany Slovenska, která je podřízena Slovenské národní radě. V této Radě obrany jsou představitelé armády, partyzánů i představitelé Slovenské národní rady, jejichž usnesení jsou závazná jak pro armádu, tak pro partyzány. Proto prosíme objasnit, jak nutno rozumět rozkazu maršála Koněva. Šmidke.“ [AÚD KSS Bratislava.]

„Dimitrovovi. 10. října 1944.

Obdrželi jsme šifrovku Koněva s rozkazem o operativním podřízení všech partyzánských oddílů Viestovi. Dosud se uskutečňovalo operativní vedení přes štáb slovenských partyzánů. Všechny operativní příkazy byly vždy dohodnuty se štábem armády. Štáb slovenských partyzánů byl vytvořen rozhodnutím Slovenské národní rady, která jmenovala náčelníkem štábu svého zástupce Šmidka. Pokládáme rozkaz Koněva za nesprávný. Jest to vměšování se do práv Slovenské národní rady. Partyzánské hnutí jest lidovým a buržoasní vůdci armády mohou je dovésti k likvidaci. Partyzánské hnutí se nalézá pod vlivem KSS, kdežto Viest a ostatní slovenští důstojníci používají svých plných mocí proti našemu vlivu. Žádáme Váš rychlý zákrok. Slánský, Šverma, Šmidke.“ [Tamtéž.]

„Šmidke, Slánský, Šverma.

Po seznámení s rozkazem soudruha Koněva a po poradě se soudruhy z vojska soudíme, že v organizačním a politickém směru je třeba řízení partyzánských oddílů a partyzánského hnutí na Slovensku ponechat jako dosud štábu partyzánského hnutí. Aby však nedošlo v operativním řízení ozbrojených sil Slovenska k roztržtění, musí partyzánský štáb jednat podle jednoho společného plánu v součinnosti s První československou armádou a operativní směrnice partyzánským oddílům musí dohodnout s generálem Viestem, velitelem První československé armády. Tak je třeba rozumět rozkazu soudruha Koněva. Gottwald.“ [Tamtéž.]

2. Usnesenia Rady na obranu Slovenska sa predkladajú Predsedníctvu Slovenskej národnej rady na vedomie.

§ 4.

Pomocnú službu pre Radu na obranu Slovenska vykonáva Hlavné veliteľstvo brannej moci na Slovensku.

§ 5.

Toto nariadenie nadobúda účinnosti ihneď a platí do 31. decembra 1944. Vykoná ho Predsedníctvo Slovenskej národnej rady a Povereníctvo Slovenskej národnej rady pre národnú obranu.

Slovenská národná rada.

Sb. n. SNR, čís. 14/1944.

[58]

1944, (polovina) září. Banská Bystrica. — Leták o smyslu Slovenského národního povstání — vytvoření podmínek pro budování lepší, skutečně lidové a demokratické republiky.

Slováci a Slovenky!

Občania a občianky!
Ste slobodní

Roky panovania verných sluhov Hitlera — bratislavských mocipánov, ktorí proti slovenskému ľudu povolali k nám nemeckých okupantov, roky protiľudového a protinárodného režimu, slúžiaceho našim úhlavným nepriateľom — Nemcom, sú u konca. Bratská Červená armáda mohutnej zeme Sovietov, jednotky československej armády a hrdinní partyzáni spoločnými úsiliami rozbili nacistické putá slovenského národa.

Začneme budovať novú Československú republiku

Nová republika bude lepšia, ľudovejšia a demokratickejšia. Bude to predovšetkým národný štát Čechov, Slovákov a Karpatských Ukrajincov. Bude to republika decentralizovaná, aby boli odstránené bývalé spory a znemožnené chyby. Bude to republika s demokraciou zdomáknutou v sociálnom a hospodárskom smysle.

Aby bolo tak, to závisí od nás všetkých. Ako si seješ, tak i žneš. Musíme teraz zasiať také semená, aby úroda našej slobody splnila želania všetkého ľudu.

Nová ľudová vrchnosť — Národné výbory

Aby republika bola lepšia, ľudovejšia, demokratickejšia, musíme gazdovať v nej sami, musíme ju sami spravovať, musíme v nej byť sami pánmi. Vo vašej dedine, vo vašom okrese nie je teraz vrchnosť. Stará „vrchnosť“, dosadená bratislavskými pánmi alebo nemeckými votrelcami, starý starosta, starí okresní náčelníci väčšinou utiekli pred oprávneným hnevom ľudu, aby sa nemuseli zodpovedať za svoje zločiny. Aj keď zostali, nemôžu spravovať obec alebo okres, lebo slúžili zradcom, slúžili okupantom, pomáhali prevádzať všetky ich zločiny, spáchané na slovenskom ľudu — a preto nemôžu mať vašu dôveru. Novú vrchnosť treba zvoliť z vašich radov, z radov najodanejších synov a dcér národa. Nová vrchnosť sa menuje Národný výbor, pretože pochádza zo samého národa, zo samého ľudu a vykonáva jeho vôľu.

Slovenská národná rada — vrcholný orgán národného odboja

Vrcholným orgánom národného odboja slovenského ľudu je Slovenská národná rada v Banskej Bystrici, v ktorej sa spojily všetky pokrokové a demokratické složky slovenského národa k spoločnému boju proti nemeckým fašistom a ich domácim spojencom.